

مَطَالِعُ الْأَنْوَارِ (طَرَفُ الْمَنْطِقِ)

لِمُصَنِّفِهِ: سِرَاجِ الدِّينِ أَبِي الثَّنَاءِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْأَرْمَوِيِّ

(٥٩٤ - ٦٨٢ هـ. ق.)

وَشَرْحُهُ الْمُسْتَعْنَى بِـ

لَوَائِمِ السَّرَارِ فِي شَرْحِ مَطَالِعِ الْأَنْوَارِ

تَأَلِيفُ

قُطْبِ الدِّينِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ الْبُوهِيِّ

(٦٩٢ - ٧٦٦ هـ. ق.)

صَحَّحَهُ وَقَدَّمَ لَهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ

أَبُو الْقَاسِمِ الرَّحْمَانِيُّ

الْمَجْلَدُ الْأَوَّلُ

سرشناسه	سراج‌الدین ارموی، محمود بن ابی‌بکر، ۵۹۲ - ۶۸۲ ق.
عنوان قراردادی	مطالع الانوار، و شرحه
عنوان و نام پدیدآور	مطالع الانوار (طوبی‌المناطق)؛ تصنیف: سراج‌الدین ابی‌النشاء محمود بن ابی‌بکر ارموی ... و شرحه المستقنی لواعی الاسرار فی شرح مطالع الانوار؛ تألیف: قطب‌الدین ابی‌عبدالله محمد بن محمد الرازی البیهقی؛ صححه و قدم له و علق علیه ابوالقاسم الرحمانی؛ تحت إشراف محمدحسین التالیجی.
مشخصات نشر	تهران: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	ج۳.
شابک	دوره: 978-600-7009-30-7 ج. ۱: 978-600-7009-31-4
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	عربی.
یادداشت	کتابنامه.
عنوان دیگر	لواعی الاسرار فی شرح مطالع الانوار.
موضوع	سراج‌الدین ارموی، محمود بن ابی‌بکر (مصنف)، ۵۹۲ - ۶۸۲ ق. مطالع الانوار — نقد و تفسیر منطق — متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	موضوع
شناسه افزوده	قطب‌الدین رازی، محمد بن محمد، ۶۹۲ - ۷۶۶ ق.، شارح
شناسه افزوده	نازیجی، محمدحسین، ۱۳۲۸ -
شناسه افزوده	رحمانی، ابوالقاسم، ۱۳۶۲ - مصصح و محقق
شناسه افزوده	سراج‌الدین ارموی، محمود بن ابی‌بکر، ۵۹۲ - ۶۸۲ ق. مطالع الانوار. متن
شناسه افزوده	موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ عم/۸۳۰ BBR
رده بندی دیویی	۱/۱۸۹
شماره کتابشناسی ملی	۳۷۵۶۸۴۹

مطالع الانوار (بخش منطق)

تصنیف: سراج‌الدین أبو النشاء محمود بن ابی‌بکر ارموی

لواعی الاسرار فی شرح مطالع الانوار

تألیف: قطب‌الدین أبو عبدالله محمد بن محمد رازی البیهقی

(جلد اول)

تحت إشراف: حجة الاسلام والمسلمین محمد حسین نائیجی

تصحیح، مقدمه و تعلیق: ابوالقاسم رحمانی

ناشر: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

چاپ و صحافی: سپهر

قیمت دوره ۳ جلدی: ۱۱۵۰۰۰ تومان

شابک: دوره 978-600-7009-30-7 - جلد اول: 978-600-7009-31-4

فهرست تفصیلی مطالب مقدمه

۳	المقدمة العربیة
۷	مقدمة فارسی
۷	دباجه

باب اول: ۱۱

کلام کاملی پیرامون:

- ۱۳ مکانت علم منطق
- ۱۶ و وجه حاجت بدان
- ۱۸ و مدح ارسطو از لسان سلیل نبوت، حضرت مولانا امام جعفر صادق (علیه السلام)

باب دوم:

وضع علوم در روزگار ماتی ارموی و شارح رازی / ۲۱

- ۲۳ فصل اول: وضع علوم در قرن هفتم هجری و نهضت عظیم علمی خواجه نصیرالدین طوسی (ره)
- ۲۵ فصل دوم: نهضت بازخوانی و احیاء کتب قدما در قرون هفتم و هشتم

باب سوم:

گذری به تاریخ منطق نگاری / ۲۹

- ۳۱ فصل اول: منطق نه بخشی ارسطویی
- رساله‌ای مؤخر در ابواب حکمت میزانیه و مقاصد آن به قلم حکیم متاکه مرحوم آقا میرزا علی اکبر مدرّس حکمی یزدی (رضوان الله علیه) ۳۳
- ۳۷ فصل دوم: گزارش ابن خلدون پیرامون تاریخ منطق نگاری از آغاز تا عصر وی
- ۴۳ فصل سوم: ابتکار جناب شیخ رئیس در منطق نگاری دوبخشی

باب چهارم:

شرح احوال و بیان آثار سراج الدین ارموی (۵۹۴-۶۸۲ هـ.ق)؛

مصنّف «مطالع الأنوار»/ ۴۷

- فصل اول: معرّفی اجمالی ۴۹
- فصل دوم: مذهب ارموی ۵۱
- فصل سوم: ارموی به لحاظ علمی و اجتماعی ۵۲
- فصل چهارم: اساتید ارموی ۵۹
- ۱- کمال الدین بن یونس ۵۹
- ۲- فخر الدین رازی ۶۱
- فصل پنجم: شاگردان ارموی ۶۴
- ۱- مجد الدین ماردینی ۶۴
- ۲- ابن زیتون ۶۴
- ۳- صفی الدین هندی ۶۵
- ۴- تاج الدین کردی ۶۶
- فصل ششم: حکایاتی اندر مصاحبت ارموی با عارف رومی مولانا جلال الدین بلخی ۶۸
- فصل هفتم: آثار قلمی ارموی ۷۲
- ۱- مطالع الأنوار (در منطق و حکمت) ۷۲
- ۲- لوامع المطالع (در منطق و حکمت) ۷۲
- ۳- غایات الآیات فی المنطق ۷۳
- ۴- بیان الحقّ ولسان الصدق (در منطق و حکمت) ۷۳
- ۵- المناهج (در منطق و حکمت) ۷۵
- ۶- الإيضاح فی شرح المؤجّز (در منطق) ۷۶
- ۷- شرح الإشارات (در منطق و حکمت) ۷۷
- ۸- التحصیل [= التحصیل من المحصول فی الأصول] در اصول فقه ۷۷

- ۹- أسئلة في التحصيل (در اصول فقه) ۷۹
- ۱۰- اللّباب [=لباب الأربعين في أصول الدين] ۸۰
- ۱۱- شرح الوجيز [=إيضاح الوجيز] در فروع فقه شافعی ۸۱
- ۱۲- رسالة في الفرق بين نوعي العلم الإلهي والكلام ۸۱
- ۱۳- رسالة في أمثلة التعارض في الأصول ۸۱
- ۱۴- رسائل في علم الجدل ۸۱
- ۱۵- لطائف الحكمة (در علم و معرفت، و حکمت عملی) به زبان فارسی ۸۱
- ۱۶- مُجَمَّلُ الحِکْمَةِ (ترجمای همراه با تلخیص از رسائل اخوان الصفا) به زبان فارسی ۸۲
- تنبيهات ۸۳

باب پنجم:

شرح احوال و بیان آثار قطب‌الدین محمد بن محمد رازی (۶۹۲-۷۶۶ ه.ق):

مؤلف «لوائح الأسرار» / ۸۷

فصل اول: معرفی اجمالی ۸۹

فصل دوم: تحقیق در نام، لقب، کنیه و نسب ایشان

- نام: «محمد» ۹۰
- لقب: «قطب‌الدین» و «قطب تحتانی» ۹۲
- کنیه: «ابو عبدالله» یا «ابو جعفر» ۹۴
- نسب: «بویه» ۹۵
- ذکر خیری از خاندان عالم‌پرور آل بابویه ۹۷

فصل سوم: اوضاع اجتماعی و فرهنگی در روزگار علامه قطب‌الدین رازی

- دوران حکومت ایلخانیان مغول ۹۸
- دارالسیاده‌های غازانی و توجه خواجه رشیدالدین فضل‌الله به علویان و علمای شیعه ۹۹
- خواجه غیاث‌الدین محمد وزیر؛ همو که «شرح مطالع» به نامش تألیف شد ۱۰۱

فصل چهارم: سفر به شام

- زمان وانگیزه سفر ۱۰۵
- ذکر برخی از اشتغالات علمی جناب قطب‌الدین در دمشق ۱۰۸

فصل پنجم: مکانت علامه قطب‌الدین از دیدگاه علماء و فرهیختگان

- وصف شاگرد به قلم استاد ۱۱۴
- علامه قطب‌الدین از منظر معاصرین وی ۱۱۷
- دیدگاه متأخرین درباره ایشان ۱۱۸
- جایگاه ایشان در اجازه‌نامه‌های روایی و کتب رجال شیعه ۱۲۱

فصل ششم: مذهب علامه قطب‌الدین

- وجود ادله‌ای متفق بر تشیع ایشان ۱۲۳
- چرا بعضی از تراجم‌نگاران وی را شافعی شمرده‌اند ؟ ۱۲۴
- ادله صاحب روضات برای اثبات سنی بودن قطب‌الدین رازی، وجوب‌های محققانه محدث نوری ۱۲۶
- چند نمونه از آراء فقهی و اصولی علامه قطب‌الدین رازی ۱۳۰

فصل هفتم: اساتید

- ۱- علامه قطب‌الدین شیرازی ۱۳۴
- ۲- علامه حلی ۱۳۴
- ۳- علامه شمس‌الدین اصفهانی ۱۳۵
- ۴- قاضی عضد‌الدین ایجی ۱۳۸

فصل هشتم: شاگردان

الف) آنان که در ایام سکونت علامه در ایران از محضر وی بهره برده‌اند

- ۱- مبارکشاه منطقی ۱۴۰
- ۲- سعدالدین مسعود بن عمر تفتازانی ۱۴۲
- ۳- میر سید شریف جرجانی ۱۴۳

- ۱۴۶ حکایتی شیرین از تلمذ جرجانی نزد مبارکشاه
- ۴- شاه شجاع ۱۴۹
- ۵- نجم بن حسین طبری شوزیلداسی ۱۵۰
- توضیحی پیرامون شام غازان یا شنب غازان (محل نگارش لوامع الأسرار) ۱۵۱

(ب) کسانی که در ایام اقامت علامه قطب‌الدین در دمشق شام از محضرش کسب علم نمودند

- ۱- شمس‌الدین عیّزری ۱۵۲
- ۲- شمس‌الدین محمد بن مکی؛ معروف به شهید اول ۱۵۳
- ۳- محمد بن سدید الدین استوی دمشقی ۱۵۳
- (ج) شاگردان با واسطه علامه قطب‌الدین ۱۵۴
- گذری به شرح احوال و آثار «ابن قاضی سمانه» ۱۵۵
 - نگاهی به شرح احوال و آثار «حاجی پاشا» ۱۵۸
 - تصحیح «حواشی حاجی پاشا بر لوامع الأسرار» ۱۶۰
 - نیم نگاهی به احوال و آثار قاضی بدرالدین محمود بن أحمد عینتابی ۱۶۱
 - ماجرای انتساب عینتابی به شاگردی علامه قطب رازی ۱۶۲

فصل نهم: تألیفات

- علامه ذو الفنون ۱۶۴
- دیدگاه معاصرین علامه و متأخرین درباره تألیفات وی ۱۶۴
- بیان تفصیلی تألیفات علامه قطب‌الدین

✓ منطق

- ۱- لوامع الأسرار في شرح مطالع الأنوار ۱۶۶
- ۲- تحرير القواعد المنطقية في شرح الرسالة الشمسية ۱۶۶
- ۳- رسالة في تحقيق الكليات ۱۶۸
- ۴- رسالة تحقيق المحصورات (= لطائف الأسرار) ۱۶۹

۵- رساله معموله في التصوّر والتصديق ۱۷۲

۶- تقسيم العلم ۱۷۳

۷- رساله في دلالة اللفظ ۱۷۴

✓ منطق و حکمت

۸- المحاکمات بين شرخي الإشارات ۱۷۵

✓ فقه جعفری

۹- حواش علی قواعد الأحکام ۱۷۹

✓ فقه شافعی

۱۰- شرح الحاوي الصغير ۱۸۱

✓ تفسیر

۱۱- بحر الأصداف ۱۸۲

۱۲- تحفة الأشراف ۱۸۳

تنبيهات ۱۸۷

فصل دهم: وفات علامه قطب الدين رازی

• زمان و مکان وفات ۱۹۰

• مدفن ۱۹۳

• انتقال پیکر علامه قطب الدين از آرمگاه صالحیه به مکانی دیگر ۱۹۴

باب ششم:

معرفی «مطالع الأنوار»؛ اثر سراج الدين أرموی/ ۱۹۷

فصل اول: ساختار کلی کتاب ۱۹۹

فصل دوم: وجه تسمیه کتاب ۲۰۲

فصل سوم: معرفی ابواب و فصول «مطالع الأنوار» (بخش منطق) ۲۰۴

فصل چهارم: منابع ارموی در تصنیف بخش منطق «مطالع الأنوار»

بخش اول: گذری به احوال و آثار افضل الدين خوجی ۲۰۷

- گزارش ابن خلدون ۲۰۷
- گزارش ابن ابی اُصَیْبَة از شرح حال خونجی ۲۰۸
- اقرار دیگر دانشمندان سده هفتم به ابتکارات خونجی ۲۰۸
- منابعی که خونجی در کشف الأسرار از آنها استفاده نموده است ۲۱۰
- استفاده خونجی از آراء سه تن از معاصرین؛ زین الدین کشی،
- شرف الدین مراغی و افضل الدین بامیانی ۲۱۱
- تأثیر خونجی بر آیندگان ۲۱۳
- بخش دوم:** شواهدی چند مبنی بر آنکه بخش اعظم منطق «مطالع الأنوار»، تلخیص
- «کشف الأسرار» خونجی است ۲۱۴
- **دلیل اول:** مطابقت دو کتاب در تبویب مطالب (همراه با ذکر فهرست
- مطالب «کشف الأسرار») ۲۱۶
- **دلیل دوم:** اشارات تلویحی شارح رازی بر این مطلب ۲۲۱
- **دلیل سوم:** تقریباً همه اقوالی را که ارموی از شیخ و فخر و فارابی و کشی
- و غزالی و مراغی و دیگران در مطالع آورده است، همراه با همان شیوه نقد
- و بررسی آن اقوال، در کشف الأسرار موجود است ۲۲۱
- نیم‌نگاهی به شرح حال شرف الدین مراغی ۲۲۶
- بخش سوم:** استفاده ارموی از دیگر دانشمندان هم‌عصرش؛ اثیرالدین ابهری ۲۲۸
- نجم‌الدین نخجوانی؛ یکی دیگر از منطق‌نگاران معاصر ارموی ۲۳۰
- فصل پنجم: شروح و حواشی بخش منطق «مطالع الأنوار»**
- بخش اول:** شارحین ۲۳۲
- بخش دوم:** حاشیه‌نویسان مطالع الأنوار ۲۳۴

باب هفتم:

معرفی «لوامع الأسرار فی شرح مطالع الأنوار»؛

اثر علامه قطب‌الدین رازی/ ۲۳۷

فصل اول: انگیزه شارح از نگارش «لوامع الأسرار» ۲۳۹

فصل دوم: منابع شارح رازی در «لوامع الأسرار»

- تنویر المطالع ۲۴۴
- کشف الأسرار عن غوامض الأفكار ۲۴۴
- شفاء شیخ رئیس و ملخص فخر رازی ۲۴۵
- کتب دیگر مصنف مطالع الأنوار؛ سراج‌الدین أرموی (۲ نمونه) ۲۴۶
- کتب ابن بدیع بندهی؛ از شارحین آثار خونی و مستقین آراء وی (۱ نمونه) ۲۴۶
- کتب برخی دیگر از متأخرین؛ مانند: ابهری، خواجه طوسی، کاتبی و سمرقندی ۲۴۸
- اثیرالدین ابهری (۲ نمونه) ۲۴۸
- خواجه نصیرالدین طوسی (۶ نمونه) ۲۵۰
- نجم‌الدین کاتبی قزوینی (۵ نمونه) ۲۵۲
- شمس‌الدین سمرقندی (۱۱ نمونه) ۲۵۳
- اشاره‌ای به آثار منطقی دو تن از اساتید علامه قطب‌الدین ۲۵۶
- (أ) قطب‌الدین محمود بن مسعود شیرازی؛ معروف به علامه قطب‌الدین شیرازی ۲۵۶
- استفاده قطب رازی از تحقیق إمام الحرمین جَوْنِی ۲۵۷
- نمونه‌ای از اختلاف رأی قطب رازی با رأی استادش قطب شیرازی ۲۵۸
- (ب) شیخ جمال‌الدین حسن بن یوسف بن مطهر حلّی؛ معروف به علامه حلّی ۲۶۰

فصل سوم: مقایسه «لوامع الأسرار» با «تنویر المطالع» اصفهانی

- بخش اول: شیوه شرح‌نویسی دو شارح ۲۶۲
- بخش دوم: اختلافات دو شرح در عبارت متن مطالع الأنوار (۲ نمونه) ۲۶۵
- بخش سوم: اهتمام علامه قطب‌الدین به بیان اختلاف نسخ مطالع الأنوار (۷ نمونه) ۲۶۶
- بخش چهارم: اختلاف دو شارح در تفسیر متن مطالع الأنوار (۱ نمونه) ۲۶۹

- فصل چهارم: ویژگی‌های محتوایی «لوامع الأسرار» ۲۷۰
- ویژگی اول: ارائه واضح‌ترین تقریرات از عبارات مصنف (۸ نمونه) ۲۷۱
- ویژگی دوم: ذکر اعتراضات و شکوک در هر مسأله، و پاسخ‌گویی به آنها (۴۷ نمونه) ۲۷۱
- ویژگی سوم: نقل آراء و اقوال صاحب‌نظران (خصوصاً متأخرین)،
و نقد و بررسی آنها (۲ نمونه) ۲۸۲
- ویژگی چهارم: رجوع بی‌واسطه به کتب بوعلی سینا (خصوصاً شفاء)،
و تصحیح آنها برای دستیابی به آراء شیخ (۶ نمونه) ۲۸۳
- ویژگی پنجم: اعتراضات شدید بر متأخرین (خصوصاً بر صاحب کشف) ۲۸۴
- ✓ عدم نقل صحیح آراء شیخ رئیس (۷ نمونه) ۲۸۵
- ✓ ایرادات نادرست متأخرین بر شیخ، و عدم فهم صحیح بعضی از
اقوال وی (۱۲ نمونه) ۲۸۹
- سخنی با خواننده گرامی اتدر آداب نقل و نقد ۲۹۳
- ✓ وجود نقص‌ها و اشتباهات در برخی از آراء و نوآوری‌های متأخرین (۱۸ نمونه) ۲۹۵
- ویژگی ششم: ارائه تحقیقاتی نفیس در ابواب گوناگون منطق (۴۱ نمونه) ۳۰۳
- فصل پنجم: جایگاه والای «لوامع الأسرار» در میان کتب مطلق و استفاده آیندگان از آن
- بخش اول: مدح لوامع الأسرار از جانب شهید ثانی (رحمة الله) ۳۱۵
- بخش دوم: استفاده آیندگان از لوامع الأسرار ۳۱۵
- بخش سوم: لوامع الأسرار؛ مهم‌ترین و جامع‌ترین کتاب منطقی برای فهم کتب مشیانیان ۳۱۹
- فصل ششم: حاشیه‌نویسان لوامع الأسرار ۳۲۱

باب هشتم:

تصحیح و تعلیق «مطالع الأنوار» و «لوامع الأسرار»/ ۳۲۹

- فصل اول: معرفی نسخ خطی و سنگی ۳۳۱
- نسخ «مطالع الأنوار» ۳۳۲
 - نسخ «لوامع الأسرار» (که برخی مشتمل بر متن «مطالع الأنوار» نیز هستند) ۳۳۵

فصل دوم: دیگر منابع مورد استفاده در تصحیح و تعلیق

- منابع ادبی و لغوی ۳۴۴
- منابع منطقی ۳۴۴
- فصل سوم: شیوه نگارنده در تصحیح و تقویم نص ۳۴۶
- شماره گذاری فقرات متن مطالع الأنوار ۳۴۶
- روش شارح در نقل متن مطالع الأنوار و تفاوت آن با روش مصحح ۳۴۷
- روش کار در تصحیح مطالع الأنوار ۳۴۸
- روش کار در تصحیح لوامع الأسرار ۳۵۰
- تقارب نسخه دان ۲ با مسوده لوامع الأسرار ۳۵۰
- نمونه‌هایی از بازنگری علامه قطب‌الدین در لوامع الأسرار ۳۵۱
- ترجیح نسبی نسخه دان ۲ ۳۵۲
- روش ثبت اختلاف نسخ (با نمونه‌های گوناگون) ۳۵۳
- سایر فعالیت‌های نگارنده در امر «تقویم نص»
- ✓ مشکول‌سازی و إعراب گذاری (۸ نمونه) ۳۶۰
- ✓ ضبط صحیح کلمات مشکل و متشابه (۷ نمونه) ۳۶۲
- ✓ افزودن کلمات یا عباراتی میان قلاب برای تکمیل اثر یا تسهیل فهم آن (۷ نمونه) ۳۶۳
- ✓ کتابت برخی از کلمات لوامع الأسرار با حروف سیاه (چند نمونه) ۳۶۴
- ✓ بکارگیری قواعد زبان و خط عربی
- ❖ نمونه‌هایی از بکارگیری قواعد زبان عربی (۷ نمونه) ۳۶۶
- ❖ نمونه‌هایی از بکارگیری قواعد خط عربی (۱۱ نمونه) ۳۷۰
- ✓ بکارگیری علائم سجاوندی (خصوصاً در باب قضایا و اقیسه) ۳۷۹
- شیوه مادر نگارش قضایا و اقیسه ۳۸۱
- ✓ استخراج حواله‌های درون‌متنی مصنف و شارح ۳۸۴
- عناوین «حواله‌ها به مطالب ماضی» ۳۸۵

- عناوین «حواله‌ها به مطالب آتی» ۳۸۵
- عنوان «حواله‌ای به ماضی و آتی» ۳۸۶
- فهرست جامع عناوین «حواله‌ها به مطالب پُر کاربرد»
- عناوین «حواله‌ها به مطالب پر کاربرد ماضی» ۳۸۶
- عناوین «حواله‌ها به مطالب پر کاربرد آتی» ۳۸۷
- ✓ تخریج مصادر اقوال و تمیز نقل قول‌ها

- تخریج آیات و احادیث و اشعار و ضرب‌المثل‌ها ۳۸۷
- ذکر نشانی اقوال از کتب قائلین آنها ۳۸۸
- تخریج مصادر اقوالی که نام قائلین آنها ذکر نشده است ۳۹۰
- شیوه نگارنده در درج نشانی‌ها ۳۹۰
- تمیز نقل قول‌ها در لوامع الأسرار ۳۹۲
- لوامع الأسرار؛ یکی از مهم‌ترین منابع برای تصحیح متون منطقی (۶ نمونه) ۳۹۲

فصل چهارم: شیوه نگارنده در شرح و تعلیق لوامع الأسرار

- بهره‌گیری از سفره انعام پیشینیان ۳۹۷
- (أ) حواشی نسخ ۳۹۷
- (ب) اقتباس نکاتی چند از کتب منطقی ۳۹۹
- تصحیح تعلیقات جرجانی و بیان شیوه مصحح در گزارش آن تعلیقات ۴۰۱
- عمل نگارنده در شرح و تعلیقاتش (با ذکر نمونه‌هایی برای هر بخش) ۴۰۲
- ۱- شرح و تبیین عباراتی از متن مطالع الأنوار ۴۰۲
- ۲- تفسیر پاره‌ای از لغات ۴۰۲
- ۳- بیان ترکیب نحوی بعضی از عبارات ۴۰۳
- ۴- ذکر برخی از فوائد صرفی و نحوی و لغوی ۴۰۳
- ۵- تفسیر برخی از اصطلاحات ۴۰۷
- ۶- رسم ألواح و جداول ۴۰۷

- ۷- بیان نسبت‌های میان قضایای موجهه سیزده گانه با استفاده از نمودار ون در قفۃ ﴿۸۹﴾ ۴۰۹
- ۸- شرح کامل باب تلازمات شرطیه همراه با رسم الواح انواع تلازمات ۴۱۰
- مواضع استعمالی واژه‌های «لزوم»، «استلزام»، «تلازم» و «فلازمه» و فرق میان آنها ۴۱۴
- ۹- شرح کامل باب اختلاطات همراه با تحلیل جداول شارح ۴۱۵
- ۱۰- طرح چند سؤال پیرامون برخی از عبارات ۴۱۶
- ۱۱- ارائه تحقیقاتی دیگر از نگارنده، مناسب با مباحث کتاب ۴۱۸
- فصل پنجم: تاریخچه چاپ سنگی «لوامع الأسرار» ۴۱۹
- خاتمه: سپاس نامه ۴۲۱
- تصاویر نسخ ۴۲۷

مقدّمه مصحّح

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين، والصلوة والسلام على براهينه الباهرة وحُججه الزاهرة؛ محمد وآله، نتائج
مقدمتي الولاية والنبوة، و وسائل حدود العصمة والعدالة، وشرائط إنتاج العلم والعمل، والوصول
إلى المبدأ الأول.

وأما بعدُ فإنني ألفت أكثر المتعاطين للعلوم العقلية من أبناء زماننا لا يُحْسِنون علم المنطق، وهو
سَلَم للعروج إلى إدراك الحقائق الإلهية والمعارف الربانية لِمَن حاول اقتناص العلوم بالبرهان.
وقد كنتُ بتوفيق الله تعالى منذُ تعاطيتُ هذا الفنَّ في ريعان الشباب إلى أن بلغتُ الثلاثين
مُولَعاً بأخذه عن أفواه الرجال وقراءة كتب الفنِّ وقراءة بحثٍ وتحقيقٍ مع استقصاء مسائله واصطيد
فوائده حتَّى تيسر لي تدريسُ كسبٍ في هذا الفنِّ والتعليق عليها. ثمَّ نَفَثَ اللهُ تعالى في روعي إحياء
كتابٍ في علم المنطق من التراث العظيم الذي وصل إلينا من علمائنا الماضين وأسلافنا الصالحين،
ولما استَحَزْتُ أحدَ مشايخنا العظام واستَعَنْتُ من أنفاسه النفيسة - أعني: سماحة الحكيم المتألَّه،
أستاذنا الأعظم ومولانا المكرَّم، والدنا الروحاني، ثمره شجرة العلم والتقوى، العَلَمُ الآية، الشيخ محمد
حسين النائيجي (علا مجده و دام وجده) - ابيضَّ وجهه الكريم وأمرني بإتقان هذا العمل العظيم،
وقال:

«إن أردتَ إحياءَ ثَراثٍ منطقيٍّ قاصداً لأن يَهْتَمَّ طلابُ السطوح العالية ببحثه ودرسه في
الحوزات العلمية والمحافل الحكيمية فعليك بـ «لوامع الأسرار في شرح مطالع الأنوار»، فإنه من
أعظم الكتب لهذا المطلب الأعلى والمقصد الأسنى، وكلُّ الصيد في جَوْفِ القراء».

فَقَبِلْتُ إِشَارَتَهُ مَتَرْنَمًا بِهَذَا الْبَيْتِ:

مَرَّكَانِ نَكْسَهْدَانِ تَوَمَا رَا بِهِ صَد زَبَانِ

هر روزه درس شرح اشارات می دهد

فشرعتُ ولم آلُ جُهداً في تصحيحه والتعليق عليه وأنفقتُ أياماً و ليالي من عهد شبابي لإحكام هذا العمل، فصار - كما وعده الله الواسع العليم في القرآن الكريم - ﴿كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَتَتْ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ﴾؛ لأنه تعالى شأنه وَقَفْنَا في أثناء تصحيح اللوامع للتصحيح والتعليق على كتبٍ قِيَمَةٍ في علم المنطق من آثار أكابر هذا العلم، وهي ما يلي:

١- مطالع الأنوار (طرف المنطق)؛ لسراج الدين الأرموي (٥٩٤-٦٨٢ هـ.ق)، وهو بمنزلة تلخيص لكتاب أفضل الدين الخوافي، الموسوم بكشف الأسرار عن غوامض الأفكار. فقابلته مع نسخ عتيقة؛ منها: نسخة محفوظة في المكتبة المركزية لجامعة طهران برقم ٦٨٥٠، تاريخ كتابتها ١٤/١٤/٦٧٠ هـ.ق.

٢- لوامع الأسرار في شرح مطالع الأنوار؛ لقطب الدين الرازي (٦٩٢-٧٦٦ هـ.ق)، وقد فرغ الشارح عن هذا الشرح في يوم الثلاثاء، عاشر رُمَادَى الأولى، من سنة ثمانٍ وعشرين وسبعمائة الهجرية في المدرسة الغازائية بِشَنب تَبْرِز. وهو بمنزلة تكملة على شرح أستاذه شمس الدين الإصفهاني؛ المسمّى بـ «تنوير المطالع» الآتي ذكره. وقابلته مع تسع نسخ؛ منها: نسخة محفوظة في المكتبة المركزية لجامعة طهران برقم ٦٩٨٣، مكتوبة بيد أحد تلامذة الشارح، وقد فرغ عن كتابتها ٢٠/رجب الأصم/٧٢٨ هـ.ق في المدرسة الكلامية بِشَام تَبْرِز، يعني: بعد مُضَيِّ سبعين يوماً من فراغة الشارح عن تمسويد اللوامع.

٣- الحواشي الشريفة على لوامع الأسرار؛ للمحقّق الشريف الجرجاني (٧٤٠-٨١٦ هـ.ق)، عدّها ٦١١ حاشيةً، وإنّما هي حواشٍ على قسم التصوّرات من لوامع الأسرار. قابلتها مع نسخ؛ منها: نسخة محفوظة في مكتبة مجلس الشورى الإسلامي برقم ١٠٥٣٧، تاريخ كتابتها يوم الجمعة ٧/ج/٨٤٣ هـ.ق بدار السلطنة هراة.

٤- الحواشي القديمة الجلالية على الحواشي الشريفة؛ لجلال الدين محمد الدواني (٨٣٠-٩٠٨ هـ.ق)، عدتها ١٢٠ حاشية. قابلتها مع عدة نسخ؛ منها: نسخة محفوظة في مكتبة مجلس الشورى الإسلامي في ضمن مجموعة برقم ٣٩٠٨، تاريخ كتابتها سنة ١٠٠٠ هـ.ق.

٥- تنوير المطالع (شرح على قسم المنطق من مطالع الأنوار)؛ لشمس الدين الإصفهاني (٦٧٤-٧٤٩ هـ.ق). قابلتها مع نسخ عتيقة؛ منها: نسخة محفوظة في المكتبة المركزية لجامعة طهران برقم ٦٤٢٢، تاريخ كتابتها سنة ٧١٩ هـ.ق، ونسخة أخرى مكتوبة أيضاً في حياة الشارح، محفوظة في مكتبة مجلس الشورى الإسلامي برقم ٣٨٧٣.

ثمّ إنّنا نُهدي إليك الآن من هذه الصحف النفيسة المنطقية مطالع الأنوار و لوامع الأسرار في ثلاثة مجلدات، بعد تمهيد مقدّمة تحقيقية مفصلة بالفارسية مشتملة على دياحة وثمانية أبواب وخاتمة. اللهمّ خلّصنا من مُضيق المحسوسات والموهومات، واهدنا إلى متسع المعقولات والمشهودات، بحقّ محمدٍ سيّد الكائنات، وآله كلمات الله التامات، عليه وعليهم منك الرحمة والبركات، والسلام والصلوات.

ونسأل الله سبحانه وتعالى أن يرزقنا القرب إليه، وأجر دعوانا أن الحمد لله ربّ العالمين.

الحوزة العلمية الإمامية بقم المقدسة

٢٨/٨/١٣٩٣ هـ ش = ١٤٣٦/١/٢٥ هـ.ق

أبو القاسم الرحاني